

İNTİKAD'A GÖRE MUALLİM NACİ VE BEŞİR FUAD'IN DİLİMİZE BAKIŞLARI

View Of Muallim Naci And Beşir Fuad On Turkish Language According To
İntikad

Çimen ÖZÇAM¹

Özet

Eser, Muallim Naci ile Beşir Fuad'ın birbirlerine yazdıkları mektuplardan oluşmaktadır. Toplam yedi mektuptan oluşan İntikad'da genel olarak eleştiri, edebiyat, dil, şiir ve şair, vezin ve kâfiye, hayal-hakikat, mübalağa ve teşbih gibi konular üzerinde durulur.

Muallim Naci'nin Türkçeyi bir başka dilin kurallarına bağlı olarak incelemeyi kabul etmediğini görürüz. Beşir Fuad da Türkçenin diğer diller karşısında bağımsız kalması gerektiğini belirtmektedir.

Anahtar Kelimeler: İntikad, Muallim Naci, Beşir Fuad, Türkçenin Sadeleşmesi

Summary

The literary work consists of letters which have been written by Muallim Naci and Beşir Fuad to each other. In İntikad, which totally consists of seven letters, generally the subjects like criticism, literature, style, poetry and poet, metrical and rhyme, image-reality, exaggeration and simile have been mentioned.

It is seen that Muallim Naci did not accept to investigate the rules of another language. Beşir Fuad expresses that Turkish should be independent from other languages.

Key Words: İntikad, Muallim Naci, Beşir Fuad, Simplifying Turkish

¹ Öğr. Gör. Dr., Fırat Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Tanzimat döneminin şair ve yazarları, Osmanlıca dediğimiz dile en güçlü tepkiyi göstermişlerdir. Bu dönemde dil konusu şuurlu bir şekilde ortaya çıkmıştır. Hemen hemen dönemin bütün yazarları Türkçenin sadeleşmesine hizmet etmişlerdir. (Korkmaz, 1973: 26.) Bu yazarlardan Muallim Naci ve Beşir Fuad'ın dil hakkındaki görüşlerini yansıtan önemli eserlerden biri de İntikad'tır.

İntikad, 1304/1886 yılında, İstanbul'da Mahmut Bey matbaasında yayınlanmış 101 sayfalık bir eserdir. Kitabın üzerine düşülen notta: "Muallim Naci Efendi ile Beşir Fuad Bey arasında Viktor Hugo hakkında cereyan eden mekatibedir" şeklinde tanıtılan eser, Muallim Naci'nin şöhretinin sürdüğü yıllarda Beşir Fuad ile yazışmalarının bir araya getirilmesinden oluşmuştur.

Dönemin bu ünlü eserini Prof. Dr. Orhan Okay şöyle tanıtır: "İntikad Beşir Fuad'la Muallim Naci arasında Victor Hugo münasebetiyle cereyan eden mektuplaşmaları ihtiva eden bir eserdir. Yüzbir sahife tutan bu kitap Muallim Naci'nin dört mektubu ile Beşir Fuad'ın üç cevabından ibarettir." (Okay, ? : 177) Toplam yedi mektuptan şekillenen İntikad'da (4 mektup Muallim Naci'ye, 3 mektup da Beşir Fuad'a aittir.) genel olarak *eleştiri, edebiyat, dil, şiir ve şâir, vezin ve kâfiye, hayâl-hakikat, mübalağa ve teşbih* gibi konular üzerinde durulur. Bunlardan özellikle eleştiri, edebiyat, dil ve şiir konuları ağırlıklı olarak ele alınıp fikir alış verişinde bulunulmuştur.

İntikad'da tartışılan bir konu da dil ve sadeleşme meselesidir. Eserde her iki yazarımızın da bu konudaki görüşleri yer almaktadır. Özellikle Muallim Naci'nin dilimizin meselelerine milliyetçi bir tutumla yaklaştığını görmekteyiz. "Naci'nin dil karşısında, devrine nazaran, çok dikkate değer bir duruşu vardır." (Tanpınar, 1982: 606) Mektuplarında onun, Türkçeyi bir başka dilin kurallarına bağlı olarak incelemeyi kabul etmediğini görürüz: "Biz demek istiyoruz ki lisânımız diğer hiçbir lisânın kavâid ve şîvesine ittibâyâ mecbur değildir. Osmanlı lisânı başlı başına bir lisândır. İçinde elsine-i sâire lügatleri bulunması bu müddeâyâ kat'a münâfi düşmez. Her lisân diğerinden istiâne edegelmiştir. Biz de istiâne ederiz. Fakat aldığımız kelimeleri zevkimize tevfikân istimal eyleriz." (İntikad 47-48) Bu konuda da özellikle edebiyatçılara büyük görevler düşmektedir: "Bu veçhile Osmanlı lisânına dair söz söylemeye cesaret edişim bir Türk olduğumdandır, yoksa mesela bir Arap olsaydım bu lisâna müteallik olan mesâilde öyle ahrârâne idâre-i lisân edemezdim. Mamafih lisân-ı Osmanî hakkında bahse girişmekten maksadım bu lisânın tesis-i kavâidine iktidarım var demek olmayacağı bedîhdir. Bir âdem bir lisâna kavâid mi vaz edebilir? Hususiyle benim gibi aciz olursa!

Böyle şeyler daima ehliyeti müsellemler bir cemiyet marifetiyle yapılmalıdır ki hem mükemmel, hem de mazhar-ı kabul-i amme olabilsin. En doğrusu aranırsa bizim işimiz sizin gibi terakki-cûyan-ı vatanla böyle karşı karşıya geçip "Ah lisânımız yolunda olsa da rahat rahat yazı yazabilsek!" gibi bazı temenniyat ile gönül avutmaktan ibaret kalır." (İntikad 47)

Muallim Naci, Türkçenin öğrenilmesi ve öğretilmesi konusunda Arapça ve Farsçayı bilmenin mutlak şart olmadığını da -o dönem için cesurane bir ifadeyle- iddia eder: "Ben bunca zahmetlerle hasıl ettiğim şu melekeyi müstait, mukdim bir Türk gencine üç dört senede nakl edebilirim. Türkçeyi doğru yazmak için mükemmel Arabî, Fârisî bilmek

lâzım mıdır? Hayır! Türkçeyi doğru yazmak için yalnız Türkçeyi mükemmel bilmek lâzımdır.

Bu nasıl olur? Dediğimiz gibi bir kavâid kitabı yine dediğimiz gibi bir lügat kitabı meydana getirmekle! Bunlar yapılmadıkça lisânımızın tahsili hakkında teshîl olunamayacaktır.” (İntikad 90)

Muallim Naci dil konusunda bu görüşleri ileri sürerken, Beşir Fuad’la aynı kanaatleri paylaşır. Nitekim onu bu konuda konuşmaya sevkeden ve ona bu düşünceleri aşıl原因an Beşir Fuad’tır. O, bir milletin diğer dillerden aldığı kelimeleri asıllarıyla kabul ve muhafaza etmesine karşıdır: “Bir lisânın esasen kendi malı olan kelimât bile mürûr-u zamanla değişir, mânâsı, imlâsı, telaffuzu tebdil eder, lisânların kendilerine mahsus hayatları vardır: Doğarlar, yaşarlar, nihayet ölürler. Bir kararda kalmak elsine-i miteye mahsustur. Binâenaleyh madem ki bir kavim kendi kelimâtını bile tağyir ediyor, diğerlerini asıyla kabul veya muhafaza etmek mecburiyetinde neden bulunsun? Bir fikri tefhîme mahsus marûf bir işaret bulunsun da varsın aslı ne olursa olsun, aslına gerek mânâ ve gerek lafzan müşâbehet ve münâsebeti olup olmamasında hiçbir beis yoktur, hatta galat-ı meşhur lügat-ı fasîhadan yegdir kaide-i umûmiyesi dahi bu fikri teyîd eylemektedir. Bir terkibin fesahate muvâfık olup olmadığını mürekkep olduğu kelimâtın aslen mensup oldukları lisânların kavâidine tatbiken halletmek istenilmesi lisânımızın kavâidi henüz mazbut olmayışından neşet eylemektedir. Elsine-i mevcûdenin hiç birisi kavâidini diğer bir lisânın kavâidine tevfiğ etmedikleri halde bu hâli lisânımız için tecvîz etmek elbette iltizâm-ı garâbet olur.” (İntikad 37-38)

Beşir Fuad, Türkçenin diğer diller karşısında bağımsız kalması gerektiğini şu sözleriyle belirtir: “Avrupa lisânları nasıl Latin ve Yunan lisânlarından istiâne etmişler ise biz de öylece Arabî ve Fârisî’den istimdat etmişiz; bu lisânları doğru yazıp söyleyebilmek için Latin ve antik Yunan lisânlarının kavâidini ayrıca tahsile lüzum yoksa Türkçe için dahi bilhassa Arapça ve Fârisîce’nin kaidelerini öğrenmeye ihtiyaç mess etmemelidir.” (İntikad 63)

Beşir Fuad’a göre lisânımızın sadeleşmesine çalışmak, milletimize yapılacak en büyük hizmettir: “Binâenaleyh lisânımızın sadeleşmesine ne kadar çalışılır, tahsili ne mertebe teshîl edilir ise, Osmanlılara o nispette büyük bir hizmet edilmiş olur; bu ise, elsine-i sâire gibi lisânımızın da hür ve müstakil olmasına vâbestedir.” (İntikad 62)

Muallim Naci ile Beşir Fuad, İntikad adlı eserde “tenkid” kelimesini tartışırken üzerinde durdukları şey, “tenkid”in mi yoksa “intikad”ın mı doğru olduğu meselesidir. Bazı edebiyatçılar “tenkid” kelimesinin Araplar tarafından kullanılmadığını, bunun yerine “intikad” ın tercih edildiğini, dolayısıyla bizim de kelimeyi o şekilde kullanmamız gerektiğini söylerler. Muallim Naci ise bu konuda şöyle bir değerlendirmede bulunur: “Tenkid kelimesi bizim lisânımıza intikaddan daha tatlı geliyor. Mamâfih intikadı da istimâl edip duruyoruz. Şimdi Arap bunu istimâl etmemiş, yahut istimâl etmiyormuş diye kaldırıp atalım mı? Arap beğenmiyorsa biz beğeniyoruz. Eğer biz Arab’ın keyfine tabi’ olacak olur isek çokça yazı yazmakla iştilgal eden erbab-ı ittila tarafından tasdîk edileceği veçhile elimize kalem aldıkça pek çok ezilip büzülmeye mecbur oluruz. O kadar da esaret içinde yazı yazılmaz.” (İntikad 22)

Ancak, dil üzerinde çalışacak insanların bu konuda uzman olmaları şarttır. Dilde tasarruf herkes tarafından yapılamaz. “Lisânımız var ise onda tasarruf etmeye hakkımız

da vardır. Fakat bu tasarruf, erbabına tevdi edilmek lazım gelir, yoksa her eli kalem tutan lisânda tasarrufa kalkışacak olur ise ne söyleyeceğimizi, ne yazacağımızı şaşırır kalırız.

Bunun çare-i münferidi muktedir bir cemiyet-i edebîye teşkiliyle Osmanlı lisânına mensup addolunacak bil-cümle kelimâtı cami@ bir mükemmel diksiyoner meydana getirmektir. Bu muvaffakiyet hasıl olursa o zaman tenkid dahi elfâz-ı fasîha-yı Osmanîye sırasına kaydolunur. Bu lügat kitabını açan kelime-yi mezkûreyi orada mukayyed görünce istimâlinde kat‘a tereddüd etmemeye başlar. Bunu Arab’ın nasıl istimâl eylediğini tedkike lüzum bile görmez.”(İntikad 23)

Görüldüğü gibi, Tanzimat döneminde Şinasi ile başlayan dil şuuru sistemli bir şekilde devam etmiş ve özellikle Muallim Naci tarafından verilen güzel örneklerle hak ettiği yeri almaya başlamıştır.

Dil konusunda Muallim Naci ve Beşir Fuad’ın bu görüşleri Tanzimat’la belirmeğe başlayan iki tabii eksikliği -lügat ve grameri- tamamlamaya çalışan fikirlerdir. “Naci işte lügat ve grameri tamamlamaya çalışan adamdır.” (Tanpınar, 1982: 607.)

KAYNAKÇA

- Levend, Agah Sırrı, **Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri**, Ankara 1972
- Muallim Naci, **İntikad**, İstanbul 1304/1886
- Okay, M. Orhan, **İlk Türk Pozitivist ve Natüralisti Beşir Fuad**, İstanbul ?
- Öksüz, Yusuf Ziya, **Türkçenin Sadeleşme Tarihi, Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi**, Ankara 1995
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, **XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, 5. Baskı, İst. 1982
- Korkmaz, Zeynep, **Cumhuriyet Döneminde Türk Dili**, DTCF yay. İst. 1973